

VOYAGA YETMAGANLAR VA YOSHLAR TOMONIDAN SOVUQ QUROL
YOKI SOVUQ QUROL SIFATIDA FOYDALANILISHI MUMKIN BO'LGAN
ASHYOLARDAN FOYDALANISHDAN KELIB CHIQUADIGAN
MUAMMOLAR HAMDA ULARNI BARTARAF ETISHDA
HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTİKASINING
O'RNI VA AHAMIYATI

Omonov Nu`monjon O`tkir o`g`li
Ichki ishlar Vazirligi Akademiyasi
2-o`quv kursi 209-guruh kursanti

Аннотация: В данной статье рассматривается профилактика таких негативных действий, как ношение холодного оружия среди несовершеннолетних и молодежи, угроза или применение его во время драк, защита несовершеннолетних и молодежи от насилия и жестокости и современное состояние работы с ними. о выявлении возникающих проблем и мерах по их устранению.

Ключевые слова: Подросток, несовершеннолетний, беспризорный, социально уязвимый несовершеннолетний, социально незащищенная семья, индивидуальная профилактическая работа, насилие, жестокость, газовый пистолет, пневматический пистолет, разоблачительное оружие, холодное оружие, предметы, которые могут быть использованы в качестве холодного оружия.

Abstract: In this article, the prevention of negative actions such as carrying cold weapons among minors and youth, threatening or using them during fights, and protecting minors and youth from violence and cruelty and the current state of working with them. There is talk about identifying the emerging problems and measures to eliminate them.

Key words: Youth, juvenile, unsupervised, socially vulnerable juvenile, socially vulnerable family, individual preventive work, violence, brutality, gas gun, air gun, whistleblower weapons, cold weapons, items that can be used as cold weapons.

Annotatsiya: Ushbu maqolada voyaga yetmaganlar va yoshlar o`rtasida sovuq qurollarni olib yurish, o`zaro janjal vaqtida ular bilan qo`rqitish yoki qo`llash kabi salbiy harakatlarning oldini olish hamda voyaga yetmaganlar va yoshlarni zo`ravonlik va shafqatsizlik g`oyalaridan himoyalash va ular bilan ishlashning bugungi kundagi holati, yuzaga kelayotgan muammolarni aniqlash va ularni bartaraf etish choralari haqida so`z boradi.

Kalit soʻzlar: Yoshlar, voyaga yetmagan, nazoratsiz, ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda boʻlgan voyaga yetmagan, ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda boʻlgan oila, yakka tartibdagi profilaktika ishi, zoʻravonlik, shafqatsizlik, gazli qurol, pnevmatik qurol, signal beruvchi qurol, sovuq qurol, sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin boʻlgan ashyolar.

Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi ijtimoiy xavfli hodisadir. Chunki u: – jamiyat taraqqiyotiga, iqtisodiy islohotlarga va davlat boshqaruviga tashqinlik qiladi; – jamiyat sokinligini, jamoat tartibini va aholining osoyishta hayot kechirishini buzadi, ijtimoiy va siyosiy vaziyatni keskinlashtiradi; – inson huquq va erkinliklari, qonuniy manfaatlari buzilishiga, ijtimoiy hayotning yomonlashuvi va ijtimoiy institutlarning beqarorligiga olib keladi; – jamiyat aʼzolariga keltirayotgan moddiy, maʼnaviy va jismoniy zarari bilan insonlarda ishonchsizlik, vahima, qurquv hissini uygʻotadi; – mustahkam fikrga ega boʻlmagan shaxslarning tengdoshlarining xulq-atvorini buzadi, ularni jinoyat sodir etishga undaydi; – jinoyatlikning sabab va sharoitlarini yanada kuchaytiradi va hokazo 1

Kriminologik tadqiqotlarda shaxs jinoyiy faoliyat yuliga qancha erta kirsam, bu faoliyat shuncha uzoq davom etishi va xavfliroq tus olishi kuzatiladi. Retsidivistlarning koʻpchiligi birinchi jinoyatini voyaga yetmasidan sodir etgan. Shu boisdan voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining kriminologik jihatlarini oʻrganish va uning oldini olishni takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlarning kuchaytirilishi va amalga oshirilishi muhim ahamiyat kasb etadi. 2-§. Voyaga yetmagan jinoyatchining shaxsi Voyaga yetmagan jinoyatchining shaxsini aniqlashda avval shaxs undan oldin esa inson tushunchalariga javob topishimiz lozim boʻladi. Inson moddiy olamning uzviy qismidir. Oʻzi yashayotgan tabiiy muhitga moslashib oladigan hayvonlardan farqli qarama-qarshi, odam ijtimoiy organizm, uyushgan ijtimoiy kuch sifatida tabiatga muayyan darajada qarshilik kuzatadi, ʻzi yashayotgan muhitni oʻzgartiradi, uni oʻz ehtiyoj va manfaatlariga moslashtiradi. Inson tabiat bilan yashaydi. Tabiat inson tanasidir 1. Insonning hayvondan farqi shundaki, u ongli, faol mavjudotdir. Tugʻri, sizda hayvonlarda ham ong mavjudku, degan savol tugʻilishi mumkin. Biroq u oldindan qoʻyilgan maqsadlarga muvofiq, tabiatdan oʻz ehtiyojlarini qondirish uchun foydalanish bilan birga, uni oʻzgartiradi. Shu maʼnoda inson nafaqat atrof-muhit mahsuli, balki uning bunyodkori hamdir.

Respublikamizda voyaga yetmaganlar uchun umumtaʼlim maktablarida bilim olishga shart-sharoitlar yaratilgan, biroq ayrim ota-onalar yoki ularning oʻrnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmaganlarni bilim olishiga tashqinlik qilish holatlari mavjudligi achinarli holdir. Davlatimiz tomonidan voyaga yetmaganlarning bilim olishiga tashqinlik yoki qarshilik qilish holatlarini oldini olish va unga qarshi kurashish maqsadida, Oʻzbekiston Respublikasi Maʼmuriy javobgarlik tuzumidagi

kodeksining 47-moddasida javobgarlik belgilangan. Unga asosan ota-onalar yoki ularning ʻrnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmagan bolalarni tarbiyalash va ularga taʼlim berish borasidagi majburiyatlarni bajarmaslik, shu jumladan voyaga yetmagan bolalarning maʼmuriy huquqbuzarlik sodir etishiga olib kelishi aytilgan

Internetda keltirilgan maʼlumotlarga k̄ra dunyo b̄yicha 250 mln.ga yaqin bola ʻqish ʻrniga ishlab kelmoqda, 5,7 million nafar bola majburiy mehnat bilan mashgʻul, 70 mln.dan ortiq bolalar maktabga bormaydilar, 1,8 mln. nafar bola fohishabozlik yoki pornografiya bilan shugʻullanadi, 1,2 mln. nafar bola odam savdosi qurboni b̄ladi². Ushbu raqamlarning ʻzi bizdan bolalarning huquqlarini himoya qilish ularni taʼminlash qanchalik muhim ekanligini koʻrsatadi.

Oʻsmirning navbatdagi bosqichga (14–15 yosh) ʻtishi jarayo- nida bir qancha ʻzgarishlar roʻy beradi. Ushbu bosqichda ʻziga nisbatan hurmatga ehtiyoj ʻsmirga xos b̄lgan asosiy xususiyat- dir. Bunga erishish uchun u erkinlikka, mustaqillikka, ʻz teng- doshlariga orasida dovruc taratishga harakat qiladi. Natijada u konfliktli holatlarga juda k̄p t̄qnash keladi. Shu yoshda ʻsmirning xulq-atvorida jiddiy ʻzgarishlar r̄y beradi. Garchi mazkur yosh guruhining jinoiy faolligi 16–17 yoshlilarga qaraganda kamroq (15–20%) b̄lsa-da, ushbu yoshda jinoyat sodir etish juda xavflidir¹. Oʻsmir shakllanishining ushbu bosqichida umumijtimoiy profilaktika chora-tadbirlari zahirida, eng avvalo, axloqiy, maʼnaviy va mehnat bilan bogʻliq tarbiyani takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar tizimi yotadi. Maʼlumki, 16–17 yoshda ʻsmirda faol fiziologik ʻzgari- shlar r̄y beradi. Shaxs rivojlanishining mazkur bosqichidagi ʻziga xos xususiyatlarni tushunish uchun undagi jinsiy, psixo- logik va sotsiologik ʻzgarishlarni ʻrganish juda muhimdir. Erkinlik va ijozat chegaralari kengaygan, ijtimoiy va jinsiy rivojlanish ʻrtasidagi tafovut esa tobora kattalashib borayot- gan hozirgi davrda bu holat ,ayniqsa, muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, jinoyatchi shaxslarni quyidagicha tasniflash mumkin: birinchidan, ularning sodir etgan jinoyatlarning turlari yoki xususiyatiga k̄ra tasniflash bunda: «ʻgʻrilar», «firibgar- lar», «bezorilar», «z̄ravonlar», «porax̄rlar» va h.k; ikkinchidan, jinoyat sodir etish maqsadi yoki mativlari- ning xususiyatiga k̄ra tasniflash bunda: «gʻarazḡylar», «z̄ra- vonlar», «seksuallar», «nufuzlilar» va h.k; uchinchidan, ruhiy sogʻlomlik darajasiga k̄ra tasniflash bunda: ruhan sogʻlomlar, ruhiy kasallik bilan chegaradosh ho- latdagilar, psixopatlar, ruhiy kasallar b̄ladi; toʻrtinchidan, ijtimoiy-demografik belgilariga k̄ra tasnif- lash bunda: voyaga yetmaganlar, shu jumladan ʻgʻil bolalar va qiz bolalar, ayyollar, mansabdor shaxslar va xizmatchilar, taʼlim oluvchilar, ishlamaydiganlar, ilgari sudlanganlar, tadbirkorlar, ziyolilar, harbiy xizmatchilar va h.k.

Ayrim olimlar voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining sabab- lariga: yashash, ʻqish yoki ish joyidagi muhitning salbiy taʼsi- ri; ʻqishni tashlab ketgan ʻsmirlar uzoq vaqt muayyan ish bilan shugʻullanmaslik; ʻsmirning not̄gʻri tarbiyalanishini belgi-

lovchi shart-sharoit omillari; yoshi kattalarning jinoyatga dalolat qilishi; z̄ravonlik va qonunga rioya qilmaslikni targʻib etuvchi kitoblar va filmlar taʼsirini kiritadilar. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining omillari sifatida: nazoratsizlik; umumiy taʼlim maktablari va kollejlarda taʼlim-tarbiya ishlarida mavjud kamchiliklar; ishga joylashtirishda hamda ishlab chiqarishda tarbiya ishlarini tashkil etishda mavjud kamchiliklar; madaniy hordiq chiqarishni tashkil etishdagi kamchiliklar; voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining oldini olish hamda unga qarshi bevosita kurash olib borish vazifalari zimmasiga yuklangan organlar faoliyatidagi kamchiliklar k̄rsatilgan. Ayrimlar voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining sabablariga: ĩsmirning kayfiyati va ruhiyatiga taʼsir k̄rsatuvchi hayotdagi muvaffaqiyatsizliklar; maʼnaviy va axloqiy m̄ljallarning beqarorligi; shaxslar jinoiy guruhi bilan yaqin aloqada b̄lish yoki muayyan sharoitda ularning ĩsmirga salbiy taʼsiri; 51 ruhiyatining ayrim xususiyatlari; oila yoki jamoadagi noqulay shart-sharoitlarni ham kiritadilar

IV matbuot xizmatining xabar berishicha, oʻtgan 7 oy davomida IIO xodimlari tomonidan olib borilgan profilaktik va tezkor tadbirlar natijasida sovuq qurol yoki sovuq qurol sifatida foydalanish mumkin boʻlgan koʻplab buyumlar olingan. Jumladan 13 422 ta pichoq, 145 ta kastet suriken, 281 toʻqmoq bita, 330 ta boshqa xavfli buyumlarni olib yurgan shaxslar aniqlangan.

Toshkent shahrida oʻtkazilgan tekshiruvlar natijasida jamoat joylarida fuqarolardan 567 ta pichok, bir qancha bolta, kastet va bitalar topildi. Sovuq qurollar oʻquv dargohlaridagi oʻsmirlarda borligi ham aniqlandi.

Poytaxtda 2021 yilning boshidan buyon fuqarolarda sovuq qurol va boshqa buyumlar topilishi bilan bogʻliq 655 ta fakt aniqlandi. Bu haqda Toshkent shahar IIBB matbuot xizmatixabar bermoqda.

Tekshiruvlar davomida 567 ta pichoq, 3 ta bolta, 11 ta kastet, 34 ta bita va boshqa buyumlar topilgan.

Fuqarolarga nisbatan Maʼmuriy javobgarlik toʻgʻrisidagi kodeksining 185–2 (sovuq qurolni yoki sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin boʻlgan ashyolarni olib yurish) moddasi boʻyicha tegishli bayonnomalar rasmiylashtirildi. Fuqarolar, ayniqsa, yoshlar orasida pichoq va boshqa sovuq qurollarni olib yurish, oʻzaro janjal vaqtda ular bilan qoʻrqitish yoki qoʻllash kabi harakatlar koʻplab uchramoqda.

Ichki ishlar organlari tomonidan aniqlangan sovuq qurol sifatida foydalanish mumkin boʻlgan predmetlarning 58 foizi koʻchada, 22 foizi bozorlarda, 24 foizi taʼlim muassasalarida topilgan. Buning oqibatida fuqarolar oʻrtasida oʻzaro janjal sababli bir-biriga turli darajadagi tan jarohatlari yetkazilmoqda.

Bu jamoat xavfsizligiga tahdid solayotgan, barchada tashvish uygʻotayotgan salbiy holdir. Jinoyat kodeksi 104-moddasi boʻyicha 2017, 2018 va 2019-yillarda jami 3 ming 790 jinoyat sodir etilgan boʻlib, shundan 906 tasida yoki 24 foizida pichoqdan foydalanilgan holda jarohat yetkazilgan.

Bu esa qurol yoki qurol sifatida foydalanish mumkin bo'lgan boshqa vositalarni ishlatib qasddan badanga shikast yetkazish bilan bog'liq jinoyatlar sodir etilishining oldini olish maqsadida.

Shuningdek, Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksning 14, 245, 287-moddalari 185-2 va 185-3-moddalari Xususan, 185-2-moddaning birinchi qismida fuqarolar tomonidan jamoat joylarida, shahar, shahar atrofiga qatnovchi, shaharlararo va xalqaro transportda kasbiy yoki sport faoliyati yoxud maishiy maqsadlarda sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan ashyolarni ochiq holda (g'ilofsiz) olib kasbiy yoki sport faoliyati yoxud maishiy maqsadlarda foydalanish bilan bog'liq bo'lmagan holda sovuq qurol yoxud sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan, sport va xo'jalik-maishiy maqsadlar uchun mo'ljallangan ashyolarni jamoat joylarida olib yurganlik o'zini o'zi himoya qilish maqsadida fuqaroviy qurolni (bundan o'zini o'zi himoya qilish quroli mustasno), sovuq qurolni hamda sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan, sport va xo'jalik-maishiy maqsadlar uchun mo'ljallangan narsalarni olib yurish bog'liq javobgarlik kiritish ko'zda, tutilmoqda. Sovuq qurol, sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan boshqa ashyolar, shuningdek pichoqdan foydalangan holda sodir etilishi mumkin bo'lgan huquqbuzarliklarning kamayishiga xizmat qiladi.

Voyaga yetmaganlar javobgarligi — 18 yoshga to'lmagan jinoyat sodir qilgan shaxslarning javobgarligi, jinoyat qonuniga binoan tayinlanadigan, qat'iy cheklangan jazo turlari. O'zR jinoyat qonunida voyaga yetmaganlar sodir etadigan jinoyatlarning o'ziga xos xususiyatlari va b. holatlari e'tiborga olinib, alohida javobgarlik belgilangan. Bular: a) jarima; b) axloq tuzatish ishlari; v) qamoq; g) ozodlikdan mahrum qilish jazolaridan biridir. Ular jinoyatning turi va harakteriga qarab tayinlanadi va voyaga yetmaganlarga nisbatan jazoning boshqa turlari, qo'shimcha jazolar tayinlanishi mumkin emas (O'zR JK, 81-modda). Voyaga yetmasdan jinoyat sodir qilgan shaxslarga nisbatan tayinlanadigan jazo miqdori va muddatlari ancha qisqartirilgan. Axloq tuzatish ishlari 1 oydan 1 y. gacha muddat doirasida belgilanadi va bu jazoni o'tash uchun mahkumni o'zi yashayotgan joydan boshqa joylarga jo'natish mumkin emas. Qamoq jazosi 1 oydan 3 oygacha muddat doirasida tayinlanadi. Ozodlikdan mahrum qilish muddati ham voyaga yetmaganlar yoshi va jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasiga qarab belgilanadi: u 16 yoshga to'lmaganlarga — uncha og'ir bo'lmagan jinoyat uchun — 3 y.gacha; og'ir jinoyat uchun — 6 y.gacha; o'ta og'ir jinoyat uchun — 10 y.gacha; 16 yoshdan 18 yoshgacha bo'lganlarga — uncha og'ir bo'lmagan jinoyat uchun — 4 y.gacha; ogir jinoyat uchun 7— y.gacha; o'ta og'ir jinoyat uchun — 10 y.gacha muddat doirasida tayinlanadi va har qanday holda bu muddatlardan chetga chiqilishi mumkin emas (O'zR JK 85- va 86-moddalari). Sud tomonidan ozodlikdan mahkum etishga hukm qilingan voyaga yetmaganlar jazoni

Voyaga yetmaganlar tarbiya koloniyasida o'taydi. Voyaga yetmaganlarni javobgarlikdan yoki jazodan ozod qilishning alohida qoidalari tadbiriq qilinadi.

Shuningdek, jinoyati uchun 3 y.dan ko'p bo'lmagan muddatga ozodlikdan mahrum qilingan yoki undan ham yengilroq boshqa jazo olgan voyaga yetmaganlarni sud javobgarlikdan yoki jazodan ozod qilib, jinoiy jazo hisoblanmagan quyidagi majburlov choralarini qo'llashi mumkin: a) sud belgilaydigan shaklda jabrlanuvchidan uzr so'rash; b) 16 yoshga to'lgan shaxs zimmasiga yetkazilgan zararni o'z mablag'i hisobidan yoki mehnati bilan to'lash yoki zararni bartaraf qilish majburiyatini yuklash; v) voyaga yetmaganni maxsus o'quvtarbiya muassasasiga joylashtirish. Uning jinoyatlari haqidagi ishlarni yuritish tartibi umumiy qoidalar, shuningdek O'zbekiston Respublikasi JPK 548—564-moddalari asosida belgilanadi.

Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligining kriminologik tavsifi — 13 yoshdan 18 yoshga qadar bo'lgan shaxslar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarning sabablari va ularning oldini olishga oid ma'lumotlar yig'indisi. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi umuman jinoyatchilikni vujudga keltiruvchi omillar ta'sirida rivojlanadi. Shu sababdan ham voyaga etmaganlar jinoyatchiligini tadqiq etishda kriminologiyaga oid bo'lgan umumiy tavsiflar, ko'rsatkichlar va usullardan foydalaniladi. Shu bn birga, voyaga etmaganlar jinoyatchiligining tahlili aynan voyaga etmaganlar jinoyatchiligiga ta'sir ko'rsatuvchi omillar va shart — sharoitlarni aniqlashga qaratilishi lozim. Voyaga etmaganlar jinoyatchiligining oldini olishni jinoyat huquqiy choralar vositasida ta'sir ko'rsatish bn qo'shib olib borish o'sib kelayotgan avlodning ma'naviy sog'ligini muhofaza qilishning zarur sharti hisoblanadi. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi respublikamizda so'nggi yillarda umumiy jinoyatchilikning 3,4 %ni tashkil qilgan. Ushbu ko'rsatkich 2005-y.da 4,2 % ni tashkil etdi. Jinoyatchilarning anchagina qismi latent bo'lib qolmoqda, chunki atrofdagilar ko'pincha ularning jinoyatlarini yoshi bn bog'liq bo'lgan sho'xlik deb hisoblaydilar va bu xaqda huquqni muhofaza qilish organlariga xabar bermaydilar. Voyaga etmaganlar jinoyatchiligi quyidagi xususiyatlarga egadir: a) voyaga etmaganlar tomonidan sodir etilgan zo'rlik ishlatish va tamagirlik ular jinoyatchiligining 8 % ni tashkil etadi va bu ko'rsatkich anchagina barqarordir.

Ma'lum qilinishicha, 2021-yil yanvar–dekabr oylarida sodir etilgan jinoyatlar umumiy soni 111 082 tani tashkil etib, bu jinoyatlardan 2595 tasi voyaga yetmaganlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar sirasiga kiradi. “Oilalardagi notinchlik, nizolarning o'z vaqtida hal etilmasligi, mahalla faollari va keng jamoatchilikning e'tiboridan chetda qolganligi oqibatida o'ta og'ir jinoyatlar sodir etilmoqda”. Birgina o'tgan 2021-yilning o'zida voyaga yetmaganlar tomonidan 2595 ta jinoyat sodir etilgan bo'lsa, bu ko'rsatgich undan oldingi yillarda past darajada edi. 2021-yilda voyaga yetmaganlar tomonidan yani 13-17 yoshlar tomonidan 12 ta qasddan odam o'ldirish va unga urinish kabi jinoyat sodir etilgan bo'lsa, 84 ta og'ir tan jarohati yetkazish bilan bog'liq jinoyat,

2021-yil yanvar-dekabr oylarida jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarning soni 2 595 nafarga yetdi, bu esa umumiy sodir etgan jinoyatlarning 3,2 % ini tashkil etdi. Voyaga yetmaganlarning jinoyat sodir etganligi hududlar kesimida tahlil qilinganimizda, Fargʻona viloyati (830 nafar) yetakchi oʻrinni egallagan. Keyingi oʻrinlarni Toshkent (267 nafar) va Namangan viloyatlari (238 nafar) egallagan. Jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarning eng past koʻrsatkichi Sirdaryo (39 nafar) viloyatlariga toʻgʻri kelmoqda. Shu bilan birga, voyaga yetmaganlar oʻrtasida oʻquvchilar soni 2 131 nafarni tashkil etdi. Hududlar kesimida ularning eng koʻpi Fargʻona (719 kishi), Toshkent viloyatlari (209 kishi) va Toshkent shahriga (200 kishi) toʻgʻri keldi. Jinoyat sodir etgan voyaga yetmaganlarning 224 nafarni ishlamaydigan va oʻqimaydigan voyaga yetmaganlar tashkil etib, umumiy sonining 8,6 % ini tashkil etdi. Ularning soni boʻyicha Toshkent (57 nafar), Qashqadaryo viloyati (21 nafar), Andijon viloyati (25 nafar) va Toshkent shahri (50 nafar) yetakchilik qilmoqda. Dunyodagi barcha davlatlarning milliy qonunchiligida inson huquqlari va erkinliklarini taʼminlash, xususan shaxsning hayoti, sogʻligʻi, shaʼni va qadr-qimmatini turli 59 jinoiy tajovuzlardan himoya qilishga alohida ahamiyat berilgan. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida “insoniyat oilasining hamma aʼzolariga xos qadr-qimmat va ularning teng, ajralmas huquqlarini tan olish erkinlik, adolat va yalpi tinchlik asosi ekanligi” eʼtirof etilgan.

“Sovuq qurolni yoki sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin boʻlgan ashyolarni olib yurish ortidan kelib chiqishi mumkin boʻlgan salbiy oqibatlar”

Hozirgi paytda fuqarolar tomonidan sovuq qurol yordamida bir qator jinoyatlar sodir etilmoqda. Xususan, joriy yilning oʻtgan olti oyi davomida jamoat joylarida harakatlanayotgan 14 957 nafar fuqaroda oʻtkir tigʻli, kesuvchan yoki zarb beruvchi predmetlar aniqlangan. Bularning 57 foizi koʻchada, 22 foizi bozorlarda hamda 24 foizi taʼlim muassasalariga toʻgʻri keladi. Albatta, oʻquv dargohlarida kuzatilayotgan bu kabi holatlar masalaning naqadar jiddiy ekanligidan dalolat beradi.

Oʻzbekiston qonunchiligida fuqarolar tomonidan sovuq qurol sifatida foydalanishi mumkin boʻlgan ashyolarni maqsadsiz jamoat joylarida hamda barcha turdagi jamoat transportlarida olib yurishga va maqsadli olib yurganda uni gʻilofsiz olib yurganlik uchun javobgarlik belgilanmaganlik sababli yuqoridagi holatlarga taʼsirchan chora koʻrish imkoniyati boʻlmagan.

Shu va yana bir qator normativ-huquqiy hujjatlarga kiritilgan oʻzgartish va qoʻshimchalar tufayli endilikda fuqaroviy qurolni, sovuq qurolni yoki sovuq qurol sifatida foydalanishi mumkin boʻlgan ashyolarni olib yurganlik uchun javobgarlik belgilandi.

Aytaylik, fuqaro oshxona pichogʻini charxlash uchun gʻilofda olib ketayotgan boʻlsa, bu qonunga zid emas, aksincha boʻlsa, ichki ishlar organlari xodimlari uni toʻxtatib sovuq qurolni nima maqsadda olib yurganligi toʻgʻrisida tegishli tartibda

xatti-harakatlar olib borishi mumkin. Shuningdek, ta'lim muassasalari bilan hamkorlikda bu borada olib borilayotgan chora-tadbirlar haqida axborotlar berildi.

O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 29-iyulda qabul qilingan "Qurol to'g'risida"gi Qonunning 3-moddasida quyidagicha ta'riflar berilgan:

gazli qurol — ko'zdan yosh oqizadigan yoki achishtiradigan moddalarni qo'llash yo'li bilan jonli nishonga vaqtinchalik shikast yetkazish uchun mo'ljallangan qurol;

pnevmatik qurol — siqilgan, suyultirilgan yoki qotirilgan gazsimon moddaning quvvati hisobiga yo'naltirilgan holda harakatga keladigan aslaha bilan nishonni masofadan turib urish uchun mo'ljallangan qurol;

signal beruvchi qurol — tuzilishi jihatidan faqat yorug'lik, tutunli yoki tovushli signallar berish uchun mo'ljallangan qurol;

sovuq qurol — shikast yetkaziladigan obyekt bilan bevosita to'qnashish chog'ida odamning jismoniy kuchi yordamida nishonni urish uchun mo'ljallangan qurol;

sovuq qurol sifatida foydalanilishi mumkin bo'lgan ashyolar — kasbiy, ishlab chiqarish yoki sport faoliyatida yoxud xo'jalik-maishiy maqsadlarda foydalanish uchun mo'ljallangan, sanoat usulida yoki qo'lbola tarzda yasalgan tig'li, kesuvchi ashyolar (pichoqlar, bigizlar va boshqa uchi o'tkirlangan sanchiladigan, kesuvchi ashyolar), jismoniy kuch ishlatganda shikast yetkazishi mumkin bo'lgan ashyolar (beysbol bitalari, softbol o'yini uchun bitalar); voyaga yetmagan — o'n sakkiz yoshga to'lmagan shaxs;

voyaga yetmaganlar o'rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasi — voyaga yetmaganlarning nazoratsizligi, qarovsizligiga, ular tomonidan huquqbuzarliklar yoki boshqa g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etilishiga imkon beradigan sabablar va shart-sharoitlarni aniqlash hamda bartaraf etishga qaratilgan, yakka tartibdagi profilaktika ishi bilan birgalikda amalga oshiriladigan ijtimoiy, huquqiy, tibbiy va boshqa chora-tadbirlar tizimi;

ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo'lgan voyaga yetmagan — voyaga yetmaganning nazoratsizligi yoki qarovsizligi oqibatida uning hayoti yoki sog'lig'i uchun xavf tug'diradigan yoxud uni ta'minlash, tarbiyalash va unga ta'lim berish talablariga javob bermaydigan sharoitda bo'lgan yoxud huquqbuzarlik yoki boshqa g'ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etayotgan voyaga yetmagan;

ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo'lgan oila — ota-ona yoki ota-ona o'rnini bosuvchi shaxslar voyaga yetmaganlarni ta'minlash, tarbiyalash va ularga ta'lim berish bo'yicha o'z majburiyatlarini bajarishdan bo'yin tovlayotgan yoki lozim darajada bajarmayotgan yoxud ularning xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatayotgan yoki ular bilan shafqatsiz muomalada bo'layotgan oila;

nazoratsiz — ota-ona yoki ota-ona o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan voyaga yetmaganni ta'minlash, tarbiyalash va unga ta'lim berish bo'yicha o'z majburiyatlarini

bajarishdan bo‘yin tovlaganlik yoki lozim darajada bajarmaganlik oqibatida xulq-atvori nazoratsiz qolgan voyaga yetmagan;

yakka tartibdagi profilaktika ishi — ijtimoiy jihatdan xavfli ahvolda bo‘lgan voyaga yetmaganlar va oilalarni o‘z vaqtida aniqlash, shuningdek ularni ijtimoiy-pedagogik reabilitatsiya qilish hamda voyaga yetmaganlarning huquqbuzarliklar yoki boshqa g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar sodir etishining oldini olishga doir faoliyat;

qarovsiz — aniq yashash joyi bo‘lmagan nazoratsiz qolgan voyaga yetmagan;

g‘ayriijtimoiy xatti-harakatlar — voyaga yetmaganning muntazam ravishda spirtli ichimliklar, giyohvandlik vositalari, psixotrop yoki aql-iroda faoliyatiga ta’sir etuvchi boshqa moddalarni iste’mol qilishida, fohishalik, tilanchilik bilan shug‘ullanishida ifodalanadigan xatti-harakatlari, shuningdek o‘zga fuqarolarning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini buzadigan boshqa xatti-harakatlari.

Ichki ishlar organlari voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini o‘z vakolatlari doirasida amalga oshiradi.

Ichki ishlar organlarining voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasini amalga oshiruvchi maxsus bo‘linmalari voyaga yetmaganlar o‘rtasida huquqbuzarliklarning profilaktikasi bo‘linmalaridan hamda voyaga yetmaganlarga ijtimoiy-huquqiy yordam ko‘rsatish markazlaridan iboratdir. Ichki ishlar organlarining boshqa bo‘linmalari voyaga yetmaganlar o‘rtasida nazoratsizlik va huquqbuzarliklarning profilaktikasida o‘z vakolatlari doirasida ishtirok etadi hamda zarur yordam ko‘rsatadi.

voyaga yetmaganlarning yashash, o‘qish (ish) joyidagi ta’lim, madaniy-ko‘ngilochar, sport-sog‘lomlashtirish muassasalarida, boshqa tashkilotlarda, to‘garaklar va klublarda voyaga yetmaganlar bilan olib borilayotgan tarbiyaviy ishlarning ahvolini o‘rganadi;

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Irsaliyev A. Voyaga yetmaganlar jinoyat ishlarini birinchi bosqich sudida yuritishning xususiyatlari. - T.: 2002.; Кулахметов А.Б. Прекращение уголовного дела с передачей материалов на рассмотрение комиссии по делам несовершеннолетних. -Т.: 1997.; Кашкет Э.Г. Правовые и организационные проблемы производства по делам несовершеннолетним. -Т.: 1993 Мирзабек Р. Проблема исполнения наказания исправительных учреждениях в отношении рецидивистов совершивших преступления в несовершеннолетнем возрасте.-Т.: 1999.; Rustambayev M.X. Jinoyat xuquqi (Umumiy qism). -Т.: TDYI. 2011.; Sobirov I., Toxirov F. Hozirgi davr va voyaga yetmaganlar jinoyatchiligi, Falsafa va huquq instituti. T.:2002.; Uteniyazov M.K. Voyaga yetmaganlar giyohvandligining oldini olish muammolari.-Т.: 2004.; Долгова А.И. Криминология. - М.: 1997.; Кашапев В.П. Уголовная ответственность несовершеннолетних - М.: Юридический литература. 1997.; Кудрявцев В.Н. Причинность в криминологии. - М., 1968.

2. Abdurasulova Q., Nizova S. Jinoyatchilik va jinoyatchi shaxsi muammolari. - T.: TDYI. 2006. -B.23 - 41.; Zaripov S.Z. Voyaga yetmaganlar huquqbuzarliklarining oldini olishda huquqiy tarbiya vositalarining ahamiyati. -T.:1997.; Ismoilov N. Voyaga yetmaganlar jinoyatlarini individual oldini olish muammolari. -T.: 2007.; M.Sattorova. Voyaga yetmaganlar jinoyatchiligini oldini olish. - T.: TDYUI. 2006.; Usmonaliyev M., Karaketov Y. Kriminologiya. - T.: Yangi asr avlodi. 2002.; Волков Б.С., Лисов М.Д. «Прованарушение несовершеннолетних и их предупреждения» -М.: КГУ. 1983.; Караев Т.Э. «Проблемы изучения преступности в современных условиях» Баку. 1992. - С. 7.; Миньковский Г.М. «Некоторые причины преступности несовершеннолетних в СССР и меры её предупреждения» - М.: 1966.

3. Karimov I.A. "O'zbekiston XXI asr bo'sag'asida xavfsizlikka tahdid, barqarorlik shartlari va taraqqiyot kafolatlari". T.: O'zbekiston, 1997. -B.86.

4. Usmonaliyev M., Karaketov Y. Kriminologiya. - T.: Yangi asr avlodi. 2007. - B.36. 5 Abdurasulova Q. Kriminologiya fanidan ma'ruzalar tezisi. - T.: TDYI. 2005. - B.8